

Parakh

Research Journal Deptt. of Punjabi
Language & Literature
Lahore College for Women University Lahore
(Pakistan)
Vol: 3, Jan.-June. 2018, PP97- 106

☆ ڈاکٹر احمد بلال

پارکھ
تحقیقی مجلہ شعبہ پنجابی زبان و ادب
لاہور کالج برائے خواتین یونیورسٹی لاہور (پاکستان)
جنوری۔ جون 2018ء، مسلسل شمارہ 5

پاکستانی سینما دا نمائندہ پنجابی مرد

Abstract

In the late 1970s and 80s, Pakistan's mainstream cinema is dominated by the Punjabi films. Urdu films were known for their social dramas and love stories; however, Punjabi films were mostly associated with the quest for revenge, depicted against the rural backdrops. The glorification of violence and revenge on the cinema screen is associated with a character; Maula Jatt, played by a superstar Sultan Rahi. Rahi emerged as a symbol of resistance and became the Robin Hood of the Pakistani suburban population. Specific typologies have been representing noblemen or anti-heroes in the popular culture across the globe; however, the Punjabi male does not fit with these particular types. This paper will observe a number of films in

Punjabi cinema to analyse the figure of Maula Jatt, and the key characteristics of Punjabi machismo associated with this character. The study of male representation in Punjabi films traces the cultural rhetoric of masculinity and will define the characteristics of machismo at a specific historical turn in the context of Pakistan.

پاکستانی سینما 1947ء وچ انگریز سامراج توں آزادی پان توں بعد پہلے دو دہاکیاں وچ اردو زبان تے ایس توں جڑے سماجی ڈرامیاں تے رومانوی کہانیاں لئی مینا جانداسی۔ اگرچہ 1970ء تے 80 دے دہاکے پنجابی فلماں دی دھم سی۔ پنجابی فلماں دیاں بہتیاں کہانیاں پینڈ و سیب وچ ہون والے تشدد تے ایس تشدد دے بدلیاں دوا لے گھمیاں سن۔ سینما سکرین تے سماجی کہانیاں دا تشدد تے تشدد دے بدلے دیاں کہانیاں وچ بدل جانا اک کردار دی کامیابی نال جڑت اے۔ ایہہ کردار ”مولا جٹ“ داسی جیہڑا پنجابی سینما دے میگا اسٹار ”سلطان راہی“ نے ادا کیتا۔ عام طور تے ایہناں فلماں دا مرکزی کردار ”مولا جٹ“ طاقت دے ہتھوں ریغمال نظام دیاں خرابیاں دے خلاف نہ صرف وچ چکدا اسی سگوں اپنے ویریاں توں بدلہ لین لئی قانون ہتھاں وچ لین توں نہ جھکدا۔ انج طاقت دا مقابلہ کرن لئی طاقت دا ای ورتاوا کیتا گیا پر پنجابی سینما دا ایہہ مرد فلمی دنیا دے مخصوص نوعیت دے کرداراں نال کسے پکھوں سانجھ نہیں رکھدا۔

”آئینہ“ (1977ء) تے ”مولا جٹ“ (1979ء) پاکستانی سینما دیاں سب توں مقبول تے پہلاں پنجاہ ورہیاں وچ باکس آفس تے کامیابی دے لحاظ نال پہلی صف وچ آن والیاں فلماں نیں۔ ایہناں دوہاں فلماں دی ریلیز وچ صرف دو ورہیاں دا فرق اے۔ ایہہ دو ورہے پاکستانی سینما دے دو مختلف دوراں دی نمائندگی کردے نیں۔ ”آئینہ“ اردو فلم دے زمانہ عروج دی عکاس اے جس مگروں اردو فلماں دا زوال شروع ہو گیا۔ جد کہ دو جے بنے ”مولا جٹ“ پنجابی فلماں دی کامیابی دا کارن بنی۔ ایس مگروں سلور سکرین تے ایکشن تے تشدد دا راج رہیا۔ ایہہ دو ورہیاں دا فرق دو وکھو وکھ فلماں دی کامیابی پاروں معاشرے وچ کسے شدید تبدیلی دا عکاس سی۔ اصل وچ ثقافتی عوامل ایہہ سمجھن وچ مدد دیندے نیں کہ

متفقہ طور پر انساناں دے بنیادی تصور یا ایہناں دیاں سچائیاں کسے وی معاشرے وچ کنج عمل پیرا نیں۔ ایس طرح فلم وچ دکھائے جان والے مرد دے کسب، بول چال تے احساس ایس گل دا پک نیں کہ اک سماج اپنے مرداں نوں مشترکہ طور پر کنج فرض کرے یا کنج دکھانا چاہندا اے۔ ایسے لئی فلماں دے ایہناں مردانہ کردار اں نوں حقیقت نگاری یا غیر حقیقی عنصر نال پرکھن دی تھاں ایہہ دیکھن دی لوڑ اے کہ فلماں مردنوں کنج دکھا رہیاں نیں۔ فلم ”آئینہ“ دا نوجوان اقبال تے فلم ”مولا جٹ“ دے مردانہ کردار مولا جٹ تے نوری نت اکا دکھو دکھ قسم دی بولی، کسباں تے احساساں دے نمائندہ سن۔ ایس توں ایہہ گل نتر کے سامنے آئی کہ 1977ء توں 1979ء دے وچکار لے سے سماجی تے سیاسی تبدیلیاں دا تجزیہ نہ صرف پاکستانی سینما سگوں معاشرے دے چیلنجاں نوں وی سمجھن لئی ڈیہراہیت دا حامل اے۔

نذر الاسلام دی فلم ”آئینہ“ دی کہانی جنوبی ایشیاء دے سینما گھراں وچ کئی وار فلماں لئی گئی۔ اصل وچ ایس فلم دا پلاٹ اجیہا اے جیہڑا معاشرے دی طبقاتی ونڈ نال جڑیا اے۔ اک پاسے اک امیر تے آزاد خیال ٹیاریا ”ریٹا“ تے دوجے پاسے عام وچکار لے طبقے دا خوددار گھبرو ”اقبال“ ایہناں دوہاں وچکار محبت، جد کہ دوہناں دے طبقاتی فرق نے ایہناں وچکار پھٹن والی محبت، حیاتی، رشتیاں تے اثر پان پاروں فلم دی کہانی نوں دلچسپ بنایا۔ wikipedia موجب فلم ”آئینہ“:

“Aina is a love story of two hearts and two

souls but from two different social classes”.(1)

کہانی کسے وی سطح تے طبقاتی فرق دی بنیاد تے کوئی روشنی نہیں پاندی، فلم دی مختصر کتھا ایہہ اے کہ ریٹا نے اپنی محبت توں مجبور ہون پاروں اپنے توں پٹھلے طبقے دے نوجوان اقبال نال ویاہ کر لیا اے پر ماں پیو دی رضامندی نہ ہون پاروں ویلے کویلے دوواں میاں بیوی وچکار لڑائیاں پین پاروں جدائی ہو گئی۔ جدائی دے سے جمن والے پترنوں ریٹا دے مایاں مویا دسیا۔ پتر پیو کول پلدار ہیا۔ پتر دے مرن دے دکھ نال ریٹا روز بروز بیمار ہوندی گئی، ڈاکٹر اں دے مشورے تے اوہنوں پہاڑی علاقے گھلیا گیا جتھے اوہدے پتر دے پیو والے گیت گاؤن نال ماں اپنے بال نوں سہان لیا تے وچھڑیا ہو یا خاندان فیمل گیا۔ ”آئینہ“ پاکستانی روایتی سینما دی عکاس اے جیسے Established سینما وچ سماجی کہانی نوں موسیقی تے گیتاں دے امتزاج نال پیش کیتا گیا اے جس دا انت عموماً خوشگوار ہوندا۔ ایس فلم وچ دولت پاروں طبقاتی ونڈ تے دکھائی گئی پر دھرم، رنگ نسل دا فرق کدھرے دکھائی نہیں دتا۔ فلم دے مرکزی کردار ریٹا (شبنم) پارسی خاندان جد کہ ہیرا و اقبال

(ندیم) مسلم گھرانے نال تعلق رکھد اسی پر فلم وچ کدھرے وی مذہب دا ایہہ اختلاف نہیں دسیا گیا جیہڑا ایس گل دا ثبوت اے کہ معاشرہ مختلف نظریاں تے مذہبی رجحاناں نوں کھلے دل نال قبول کیجے ہوئے اے۔ ایس فلم وچ اقبال دے کردار راہیں جدید پاکستانی نوجوان دے کردار دی عکاسی کیتی گئی جیہڑا اک پاسے مغربی تہذیب توں متاثر سی پر دوجے پاسے اپنی انا، خودداری نوں کسے قیمت داء تے نہیں لاند ا۔ ایس فلم وچ ڈرامائی انداز نال اک مثالی معاشرے وچ صرف دولت نوں ای برائی قرار دتا گیا اے۔ ایہہ فلم اپنی نوعیت دی بہترین فلم دا درجہ رکھدی اے۔ فلم ”آئینہ“ بارے زخمی کانپوری لکھدے نیں:

”رومانی کہانی پر بنائی جانے والی یہ فلم ہمیشہ یاد رہے گی۔“ (2)

فلم ”آئینہ“ طبقاتی کھچ دھرو دی کہانی اے باکس آفس دی کامیابی یا کہانی تے پیشکش پکھوں ویکھیا جاوے تے پاکستانی نافذ شدہ سینما عام لوکاں دے سماجی مسئلیاں نوں موضوع بناند اے۔ سنسر پالیسی پاروں فلم معاشرے وچ نظر آن والیاں کو جھاں دیاں جڑاں تک اپڑن دی کوشش نہیں کردی پر پاکستانی فلم دی پہلی پچھان عام بندے دی حیاتی نال جڑیاں نکلیاں نکلیاں کہانیاں نال اے۔ تاریخی پکھوں ویکھیا جاوے تے پاکستان تے بھارت دا سینما انہویں صدی دے پارسی تھیٹر پاروں بنیا۔ ابراہیم ضیاء موجب:

”جب مغربی تھیٹر کی تکنیک یہاں پر رائج ہونے لگی تو پرانے اور نئے آرٹ

کے امتزاج سے ”پارسی تھیٹر“ نے جنم لیا۔“ (3)

پارسی تھیٹر وکٹورین میلو ڈرامہ (ٹانک) نوں مقامی انداز نال پیش کردا جیہدے وچ اردو شاعری دے گانے تے ناچ بہتے لوکاں دی توجہ کھچن لئی شامل کیجے جاندے۔ پاکستانی فلم نے پارسی تھیٹر دی پیروی کرن دی تھاں مڈھ توں ای فیملی ڈرامے نوں ترجیح دتی۔ سینما سکرین تے گھریلو کہانیاں دیاں دو بنیادی وجہاں نیں۔ پہلی ایہہ کہ اردو زبان وچ افسانے دی زبردست روایت موجود اے جیہڑی اردو فلماں وچ مربوط دسدی اے۔ دوجی وڈی وجہ فلماں لئی بجٹ دی کمی اے۔ اردو ادب دیاں اوہ لکھتاں یا کہانیاں جیہڑیاں سامراجی نظام دے بنیادی ڈھانچے یعنی جاگیر داری، فوج یا ریاست دے مقتنہ اداریاں نوں تنقید دا نشانہ بناندیاں سن، کدے وی وڈی سکرین دی زینت نہیں بن سکیاں۔ جس دا نتیجہ ایہہ نکلیا کہ سینما دی سکرین تے ایہناں کہانیاں نے چودھر قائم کیتی جیہڑیاں سماجی مسئلیاں تے مبنی سن پر ایہناں مسئلیاں دے بنیادی محرکاں دی نشاندہی نہیں کردیاں سن۔ سماجی موضوع اک پاسے حکام لئی قابل قبول سن تے دوجے پاسے ایہناں موضوعاں

تے مبنی فلماں نوں ڈھیر لوک شوق نال دیکھن آندے، ایجیہ موضوعاں بارے پاکستانی سینما نے دوپٹہ (1952ء)، نوکر (1955ء)، دیور بھابی، ارمان، سہیلی (1960ء) وغیرہ جیہیاں کامیاب فلماں بنائیاں۔ ایس دور دے پاکستانی فلماں دے ہیرو مثلاً سنتوش کمار، درپن یا وحید مراد یا ہندوستانی سینما وچ دلپ کمار، راج کپور، یا دیو آنند مختلف فلماں وچ برطانوی سامراجی اسلوب دے خلاف یا متصادم نظر نہیں آندے۔ ایہہ سارے ہیرو اپنے نظام توں اول تے خوش سن، جیکر ناخوش سن تاں وی ایسے نظام اندر وسدیاں ہوئیاں اپنیاں معاشرتی قدراں توں منہ نہیں پھیر دے۔ اوہ مغربی طرز دے لیڑے لیتے تے پاندے اوہ انداز دی شخصیت اپنا دے اپنی بقائے بنیادی جتن کردے۔ ایجیہ ہیرو دی مثال فلم ”آئینہ“ دا اقبال سی۔ اوہ ایس نظام نوں چیلنج نہیں کردا جتنے اوہنوں غریب مہاراجہ جیا، اوہنوں امیر ہون دا کوئی رستہ یا موقع نہیں دتا۔ اوہ ہوٹل ریشنسٹ دی نوکری، اک موٹر سائیکل تے کرائے دے مکان وچ خوش سی۔ اوہ اپنی تیویں نوں ایسے حال وچ خوش رہن دی سدھر رکھدا سی۔ اوہنوں امیر توں امیر تر ہوندے سیٹھ طبقے توں ابھی گلہ سی کہ اوہ اوہنوں وی کیوں امیر دیکھنا چاہندے نیں۔ اوہ اپنے نظام توں ایس حد تک مطمئن سی کہ اوہ اپنے مایاں یا خاندان دے نہ ہون دا کدی ذکر وی نہ کیتا۔ اردو فلماں دے برعکس پنجابی فلماں دا ہیرو اپنی نوعیت دا منفرد مرد سی جیہڑا امولا جٹ دے کردار نال منسلک اے۔ فلماں دی کامیابی کردار اں دی کامیابی نال جڑت اے۔ ”رضا ہاشمی“ موجب:

”سٹوری رائٹر کا بھی یہ فرض ہے کہ کریکٹر اس قسم کے رکھے کہ ان میں جان ہو

تاکہ اداکار اسے بخوبی نبھاسکے۔“ (4)

پنجابی فلماں دے مردانہ کردار اپنیاں نویکیاں خوبیاں پاروں دکھری سہان رکھدے نیں۔ ایہہ کردار مخصوص پنجابی سبھا پاروں پر تشدد (مار دھاڑ) فلماں دے ودھاتے مقبولیت دا باعث بنیا۔ فلم ”مولا جٹ“ پنجابی سینما دی آج تیکر دی سب توں وڈی بلاک بسٹر فلم ثابت ہوئی۔ ”عارف وقار“ موجب:

”سیونٹر (70) دے اینڈ لے 79ء وچ جدوں ”مولا جٹ“ بنی تے اوہ 18

واں آل ٹائم بلاک بسٹر ڈی“ (5)

ایس فلم دے ریلیز ہون توں بعد اپنی زیادہ کامیابی تے مشہوری پاروں وڈی سکریں تے تشدد دار رجحان ودھدا چلا گیا۔ فلم ”مولا جٹ“ دا کردار ”سلطان راہی“ نے نبھایا۔ ایس کردار دی مقبولیت نے پاکستانی سینما دے ہیرو لئی نویکی

تے نویں مردانہ پچھان بنائی۔ پنجابی فلم دا پینڈو گھبر و تشدد، انتقام تے روایتی مردانگی نال عبارت سی۔ اوہ اک پاسے اپنے ویریاں توں بدلہ لین لئی پر جوش دسداتے دوجے پاسے اوہ زنانی لئی کسے قسم دی جذباتی لگن یا جنسی کشش توں وانجھا و کھالی دیندا۔ جد کہ زنانی اوہ دے دوالے چُچ چُچ کے اوہنوں اپنے ول متوجہ کرن دے جتن کردی دسدی۔ پنجابی سینے دا ایہہ مرد پاکستانی، ہندوستانی یا مغربی روایتی ہیرو نال کسے وی طرحاں سانجھ نہیں رکھدا سگوں ایہہ پاکستانی سکرین دے روایتی ہیرو نوں آبادیاتی دور دے ہیرو نال رلداملد انظریں آندا۔ پنجابی سینما دا مرد اپنی رنگت، مکھڑے تے لیڑے لیتیاں پاروں مغربی وجاہت دے مرد توں اکا دکھ سی۔ سلطان راہی دا عامیانہ مکھڑا، وڈیاں وڈیاں مچھاں تے مقامی لباس یعنی دھوتی، کرتے دی چون اوہدی مقبولیت دا باعث بنی۔ اوہدا اُچے باگھے نال بولنا، ویری نوں مخاطب کرن لئی ”بڑھک“ دا انداز پنجابی سینما دی پچھان بن گیا۔ ”زاہد عکاسی“ اپنی کتاب ”سلطان راہی پاکستانی فلموں کا سلطان“ وچ لکھدے نیں:

”دراصل فلموں میں سلطان راہی کا کردار ایک حقیقی کردار بن گیا تھا اس کا کردار

مظلوموں کی آواز بن گیا تھا۔ پسے ہوئے طبقے اسے اپنے جذبات کے اظہار کا

ذریعہ سمجھتے تھے۔ یہ کردار ظلم اور جبر کے خلاف نفرت اور انتقام کی علامت

تھا“ (6)

فلم ”مولا جٹ“ مثبت تے منفی قوتاں وچ کار ہمیش دی جنگ بارے قرآن پاک دی اک آیت نال شروع ہوندی اے۔ فلم دا مرکزی کردار مولا جٹ (سلطان راہی) جد کہ منفیت دا نمائندہ کردار نوری نت (مصطفیٰ قریشی) نے ادا کیتا۔ فلم دی مختصر کہانی موجب اک زنانی ”ماکھے نت“ توں بچن لئی سارے پنڈ والیاں توں پناہ منگدی پھر دی سی۔ ”ماکھے نت“ دے ڈر پاروں ہر کوئی چپ وٹی کھلوتا تماشا ویکھدا، ایستھوں تیکر کہ قانون وی اکھاں بند کر لیاں۔ اوس کڑی دی عزت بچان لئی مولا جٹ دی بھر جانی اگا نہہ و دھدی۔ مولا جٹ نے کڑی دی مدد لئی ”ماکھے“ نوں کڑی نال ویاہ کرن لئی مجبور کیتا جد کہ ماکھا نت اپنی حیثیت دے بل تے کڑی واپس لینا چاہندا سی۔ مولا جٹ نے اوس نوں روکن لئی اوہ دے نال مقابلہ کیتا۔ کڑی نت دے جبر توں آزادی ویلے خوشی نال نچدے نچدے مر گئی۔ ماکھے نت دی بھین ”دارو“ شکست پاروں اپنے بھرا نوں مار کے آپ مولا جٹ نال مقابلے لئی گھروں نکل پئی۔ دارو دا وڈا بھرا ”نوری نت“ مولا جٹ دے مقابل آ گیا۔ انج مولا جٹ نے اوس دا غرور تکبر وی مٹی وچ رول دتا۔ ایس فلم وچ کئی کچھ بڑی اہمیت دے حامل نیں۔

جیویں فلم دے پہلے ای سین وچ اجیہے سماج دی عکاسی کیتی گئی جہدے وچ حکومتی ادارے بالکل بے اثر تے بے بس سن۔
زاہد عکاسی موجب:

”ان ہی دنوں یہ فلم ریلیز ہوئی تو لوگوں نے دیکھا کہ سلطان راہی فلم میں

”نوری نت“ کو ”مولا جٹ“ کے روپ میں ناکوں چنے چبوا رہا ہے۔“ (7)

مشتاق خردار دے مطابق فلم ”مولا جٹ“ اوس معاشرے دی کہانی اے جہدے وچ پولیس، عدالتاں تے حکام اعلیٰ مرداں تے زانیاں دی بد حالی تے بد بختی توں اکا بے خبر تے بے تعلق نہیں۔ جدوں کسے سماج وچ حق سچ نوں دبان لئی طاقت دا استعمال ہوئے فیر او تھے تصادم دا ہونا لازمی اے، جیویں مولا جٹ دے کردار راہی پنجاب دے مرد ویری دا مقابلہ کرن لئی گنڈا سہ چکنا اپنا حق سمجھ لیندے نیں۔ سونیا اللہ رکھا اپنے پی ایچ ڈی مقالے وچ لکھدیاں نیں:

”جدوں مظلوم اُتے ظلم ہوئے تے حقدار نوں حق نہیں ملدا تے فیر غیرت،

بہادری تے اختلاف رائے دا حق گنڈا سہ دی شکل وچ سامنے آندا

اے۔“ (8)

انج ای ”ماکھے نت“ دے ظلم و ستم توں جان چھڑاؤن لئی مظلوم ٹیاردانچ نچ کے مرجانا معاشرتی استحصال تے ظالمانہ نظام توں چھٹکارا پان دا واحد طریقہ اے۔ ”ماکھے نت“ دی بھین ”دارو“ دا کردار مضبوط زبانی دے کردار دی نمائندگی کرداسی جیہڑی نہ صرف جنگجواں دے گروہ دی سرداری سگوں ایس دا کردار پنجابی فلم دے مرد دیاں خصلتاں تے حرکتاں (سبھا) نال مماثلت رکھداسی جیہڑا کسے وی خطرے یا طاقت توں نہیں ڈردا۔ انج ای 25 منٹ مگروں نت خاندان دے وڈے بھرا ”نوری نت“ دا کردار سکرین تے نمودار ہوندا دسیا۔ ”نوری نت“ نوں گمان سی کہ اوہ دنیا دا سب توں طاقتور انسان اے۔ اوہدا جنون سی کہ اوہنوں کوئی اچھا مرد لکھے جیہڑا اوہدے توں ودھ طاقتور ہووے۔ اقبال راہی موجب:

”یہ کردار بہت خود سر، خود دار، اکھڑا اور غیور تھا۔ اپنی بہادری میں سیر تھا اور

اسے اپنے سوا سیر کی تلاش رہتی تھی۔“ (9)

اوہ اپنے ایس جنون نوں پورا کرن لئی دکھو دکھ جیلاں وچ قید رہیا۔ ”نوری نت“ دا کردار مقامی سینے دے عام

ولن دے الٹ نرم دھیمی واج وچ بولن والا اوہ کردار جیہڑا اپنے ویریاں نوں ”سوہنیا“ (خوبصورت ساتھی) آکھ کے مخاطب کردا۔ اوہ کسے قسم دی مالی خرابی یا جنسی خواہش دا غلام نہیں سی۔ ایہدا مقصد ہر کسے تے قبضہ کر کے جامع تے پورا کنٹرول حاصل کرنا سی۔ ”نوری نت“ دی ایہہ خصلت کسے حد تک 80 دے دھا کے دیاں آمریت قوتاں نال تشبیہ رکھدی سی کیوں جے اوس ویلے ارباب اختیار وی وفادار لوکاں نوں انعاماں نال نواز رہے سن تے مخالفان نوں اپنے جبر دا نشانہ بناندے۔ ”نوری نت“ دے کردار دی دوجی وڈی خوبی کہ اوہ قانون دے راہیاں نوں کھلے عام چیلنج کردے نہ جھجکدا۔ اوہ اچر حرکتاں تے انجیہ لفظ بولد جیہڑے پاکستانی ناظرین خصوصاً پنجاب دے عوام ویکھنا تے سننا چاہندے سن۔ پہلے ای سین وچ اوس قانون دے ٹھیکیدار دی ٹھوڈی نوں پھڑ کے اپنے دل متوجہ کر کے آکھیا۔ ”نواں آیاں ایس سوہنیا“ جدوں جیلر اوس کولوں پچھیا۔ ”توں چاہنا کیہ اے“ تے اوس جواب دتا۔ ”قتل ہونا چاہنا واں۔۔۔ ایہہ جڑیا پنڈا وکھو وکھ ویکھنا چاہنا واں۔۔۔۔۔ جیلر صاحب کسے نوں کہو ایس دھون دا ول کڈھے۔۔۔۔۔ آخرا ایہہ دھرتی نت دے خون دا رنگ کدوں ویکھے گی۔“

قانون دے محافظاں نوں ہتھ لانا، نرم واج وچ لکارنا، جیل دیاں کندھاں ٹٹ جان دی سدھر سینی دے ناظرین دے دل دی آواز بنی۔ ایس فلم دی نمائش لے عرصے تک رہی۔ سینما سکرین تے دکھائے جان والے مردن قسم دے نیں۔ ہیرو، ولن تے مسخرے۔ ایہہ قسماں مڈھ قدیم توں بنیاں آ رہیاں نیں، کیوں جے ایہناں نوں آسانی نال سہانیا جاسکدا اے۔ ایہناں راہیں ای مخصوص بنیادی نقطے دی سمجھ آندی اے۔ تاہم پنجابی سینما دا مرد ایہناں مخصوص قسماں نال کسے وی طرحاں سانجھ یا مماثلت نہیں رکھدا۔ ایس دی وجہ اوس ویلے پیدا ہون والے حالات سن۔ 1977ء وچ لگن والے مارشل لاء پاروں بنیادی انسانی حقوق معطل کردتے گئے۔ ایہہ اوہ ویلا سی جدوں زیادہ تر یونین لیڈر، سیاسی کارکن تے صحافی جیلاں وچ ڈک دتے گئے۔ ایسے دور وچ روس دے خلاف افغانستان وچ چھڑن والی جنگ وچ پاکستان کد پیا۔ ملک وچ اک پاسے انتہا پسند مذہبی رجحان دا دادھا ہویا تے دوجے پاسے کلاشکوف کلچر تے منشیات دا کاروبار ودھدا گیا۔ سٹہ ایہہ نکلیا کہ عوام وچ تشدد پسندی دا رجحان ودھ گیا تے ایہہ کجھ سینما سکرین تے دکھایا جان لگ پیا۔ جس پاروں فلمی سنسر بورڈ حرکت وچ آ گیا۔ Shahid Shah Kliji موجب:

“With Martial Law in 1977, Punjabi film makers turned to heard violence, vengeance

and retribution and there was then no end to
killings on the silver sacreen.” (10)

ثابت ہوا کہ فلم ”آئینہ“ فیملی سینما دی آخری ونگی ثابت ہوئی جہدے توں بعد فیملی ڈرامہ تے مبنی قومی سینما
تشدد آمیز علاقائی سینما وچ بدلن لگا۔ ایہی پنجابی سینما پاکستانی سینما دی سہان بنیا۔ اصل وچ اردو فلم دے مقابلے پنجابی فلم دا
دودھدار حجان پاکستانی معاشرے وچ ہون والے رد و بدل داعکاس اے۔ اقبال راہی موجب:
”اس میں کوئی شک نہیں کہ مولا جٹ جیسی فلم کے بعد پنجابی فلموں کی پروڈکشن
میں جو تبدیلی آئی اس نے پورے فلمی ماحول کو بالکل بدل دیا۔“ (11)

ایہدے نال اک پاسے پنجابی سینما معاشرے وچ تشدد، جبر (مار دھاڑ) تے انتہا پسندی دے وادھے دا سبب
بنیا تے دودجے پاسے فلم سازی لئی موقعے نہ صرف گھٹ توں گھٹ ہوندے چلے گئے سگوں فلم لئی موضوع بہت محدود
ہو گئے۔ ایہناں مخصوص حالات پاروں پنجابی سینما دمر داک خاص طرحاں دی خصوصیات دا حامل اے جیہڑا ایہنوں سینما
سکرین دیاں بنیادی قسماں راہیں (ہیرو، ولن، مسخرے) مرداں توں دکھ بناندا اے۔ پنجاب دے ایس مرد دا کردار ایس
حد تک ہٹ (Hit) ہو گیا کہ ایہنے بہت ساریاں غیر معیاری فلماں نوں وی کامیاب کروا دتا۔

حوالے

1- en.wikipedia/film-Aina

- 2- زخمی کانپوری، یادگار فلمیں، لاہور: سٹی بک پوائنٹ، 2012ء، ص 39
- 3- ابراہیم ضیا، پشاور کے فنکار، پشاور: تاج الدین پبلی کیشنز، 2014ء، ص 13
- 4- رضا ہاشمی، جہاں تک دیکھا، لاہور: پرائم ٹائم پبلی کیشنز، 2006ء، ص 125، 126
- 5- مسعود ثاقب (مدیر)، پنجم، لاہور: 2008ء، ص 132
- 6- زاہد عکاسی، سلطان راہی پاکستانی فلموں کا سلطان، لاہور: جمہور پبلی کیشنز، 2010ء، ص 72
- 7- اوہی، ص 24

- 8 سونیا اللہ رکھا، مقالہ نگار، پنجابی دے ودھاتے کھلار وچ پاکستانی پنجابی فلم انڈسٹری دا حصہ، (مقالہ پی ایچ ڈی)، لاہور: 2017ء، لاہور کالج برائے خواتین یونیورسٹی، ص 260
- 9 اقبال راہی، مصطفیٰ قریشی، لاہور: سنگم پبلی کیشنز، 2013ء، ص 98
- 10- Shahid Shah Klilji, Studio Quetta, (A Film Studio), Lahore:
National College of Arts, 2014, P.21
- 11 اقبال راہی، برصغیر پاک و ہند کی فلمی تاریخ، لاہور: سنگم پبلی کیشنز، 2013ء، ص 89